

Kohtuasi C-242/20**Eelotsusetaotlus****Saabumise kuupäev:**

8. juuni 2020

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (Horvaatia Vabariigi kõrgem kaubanduskohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

6. mai 2020

Kaebaja:

HRVATSKE Šume d.o.o.[,] Zagreb, kes on HRVATSKE ŠUME javno poduzeće za gospodarenje šumama i šumskim zemljištima u Republici Hrvatskoj[,] p.o. Zagreb õigusjärglane

Vastustaja:

BP EUROPA SE, kes on DEUTSCHE BP AG õigusjärglane, kes omakorda oli THE BURMAH OIL (Deutschland), GmbH õigusjärglane

[...]

Ese: eelotsusetaotlus – õiguslane koostöö tsiviilasjades

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (Horvaatia Vabariigi kõrgem kaubanduskohus) [...]

Põhikohtuasja pooled [...]:

Kaebaja: HRVATSKE ŠUME d.o.o. [,] Zagreb, [...] kes on HRVATSKE ŠUME javno poduzeće za gospodarenje šumama i šumskim zemljištima u Republici Hrvatskoj [,] p.o. Zagreb (HORVAATIA METSAD, metsade ja metsaalade majandamise avalik-õiguslik täisühing asukohaga Zagrebis) õigusjärglane, [...] edaspidi „kaebaja“

Vastustaja: BP EUROPA SE Hamburg, [...], kes on DEUTSCHE BP AG õigusjärglane, [...], kes omakorda oli THE BURMAH OIL (Deutschland), GmbH õigusjärglane [...] edaspidi „vastustaja“

Põhikohtuasja eseme ja oluliste faktiliste asjaolude lühikokkuvõte, kohaldamisele kuuluda võivate liikmesriigi õigusaktide sisu ning põhjused, miks kohus taotleb liidu õigusnormide tõlgendamist:

Käesolevas kohtuasjas määras Trgovački sud u Zagrebu (Zagrebi kaubanduskohus) [...], et kohtuasi ei allu talle, ja jättis hagi rahuldamata, sest leidis, et Horvaatia Vabariigi kohtutel puudub rahvusvaheline kohtualluvus. Kaebaja esitas selle otsuse peale edasikaebuse, mida vaatab läbi Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (Horvaatia Vabariigi kõrgem kaubanduskohus) [...].

Trgovački sud u Zagrebu (Zagrebi kaubanduskohus) kohtumenetluse algatusdokument oli 1. oktoobri 2014 hagi, milles kaebaja märkis, et Vrhovni sud Republike Hrvatske (Horvaatia Vabariigi kõrgeim kohus) 21. mai 2009. aasta otsusega [Ik 2] [...] muudeti varasemaid otsuseid, ja väidab, et kaebaja suhtes täitemenetluse alustamine vastavalt Trgovački sud u Zagrebu (Zagrebi kaubanduskohus) jõustunud otsusele täitemenetluse alustamise kohta, oli lubamatu. Ühtlasi pandi selle kohtuotsusega kostjatele kohustus hüvitada käesoleva kohtuasja kaebajale viidatud kohtuasjas tsiviilmenetluse kulud 299 974,65 Horvaatia kunat kaheksapäevase tähtaja jooksul ja keelduti käesoleva kohtuasja vastustajale, nagu ka esimesele kostjale, tsiviilmenetluse kulude hüvitamisest summas 231 480,90 Horvaatia kunat.

Varem oli Trgovački sud u Zagrebu (Zagrebi kaubanduskohus) täitemenetluse algatamise otsusega, tuginedes käesoleva kohtuasja vastustaja õiguseellase esitatud täitetaotlusele, määranud täitmise täitmisele pööramisele allutatud võlgniku, äriühingu FUTURA d.o.o., Zagreb suhtes, arestinud täitmisele allutatud võlgniku ehk käesoleva kohtuasja hageja poolt tasumisele kuuluvad rahalised vahendid ja määranud nende üleandmise käesoleva kohtuasja vastustaja õiguseellasele kui võla sissenõudmise eesmärgil täitemenetluse läbiviimise taotlejale. Kaebaja, kes väidetavalt oli täitmisele allutatud võlgniku võlgnik, kaebas otsuse edasi, aga täitemenetluses ei kaasne edasikaebamisega menetluse peatamist, ning seega nõuti võlad täitemenetluses kohtu kaudu sundtäitmise käigus sisse nii, et 11. märtsil 2003 võeti kaebaja kontolt maha summa 3 792 600,87 Horvaatia kunat ja anti see üle vastustajale.

Menetluses, mille kaebaja algatas selleks, et tuvastataks tema suhtes toimunud täitmise lubamatus, tuvastas Vrhovni sud Republike Hrvatske (Horvaatia Vabariigi kõrgeim kohus) oma 21. mai 2009. aasta otsuses [...], et täitmine oli lubamatu, kuivõrd vastustaja ei olnud muutunud käesoleva kohtuasja kaebaja võlausaldajaks ning Vrhovni sud Republike Hrvatske (Horvaatia Vabariigi kõrgeim kohus) kõnealuse otsuse jõustumisega kadus õiguslik alus sissenõudelt, mille käesoleva kohtuasja vastustaja kaebajale esitas. Käesoleva kohtuasja

vastustaja rikastus alusetult ja on kohustatud andma hagejale välja täitemenetluses alusetult üle antud summa, millele lisandub seadusjärgne viivisintress.

Täitemenetlust reguleerivate õigusaktide kohaselt saab sellistel juhtudel esitada sama täitemenetluse raames tagasitaitmistaotluse, aga hiljemalt aasta jooksul alates täitetoimingute tegemise päevast, ja just seetõttu algatas kaebaja selle eraldiseisva tsiviilmenetluse, et nõuda alusetult üleantu väljaandmist, kuna tasumise alus on ära langenud. Tagasitaitmistaotluse tähtaega puudutavad sätted sisalduvad täitemenetluse seaduse (Ovršni zakon) artikli 58 punktis 5 („Narodne novine“ nr 57/96, 29/99, 42/00, 173/03, 194/03, 151/04, 88/05, 121/05, 67/08, 139/10, 154/11 ja 70/12) ning kõigis hilisemates täitmist käsitlevates õigusnormides on sama täitemenetluse raames tasutud summa tagasinõudmiseks kehtestatud see sama ajaline piirang.

Alusetult saadu väljaandmist reguleerivad õigusnormid sisalduvad Horvaatia Vabariigi võlaõigusseaduse (Zakon o obveznim odnosima) artiklites 1111–1120 („Narodne novine“ nr 35/05, 41/08, 125/11, 78/15 ja 29/18), keskne põhimõte on aga sõnastatud artikli 1111 lõikes 1, mis kõlab järgmiselt: „Kui osa kõnealuse isiku varast läheb mingil viisil teise isiku valdusse, ilma et sellel üleminekul oleks alust mistahes õigusliku toimingu, kohtu või muu pädeva asutuse otsuse kujul või seadusest tulenevalt, siis peab alusetult rikastunu üleantu välja andma või kui see ei ole võimalik, siis hüvitama saadud kasu väärtuse“.

Käesoleva kohtuasja pooled on vaidlustanud ka kohtualluvuse, sest vastustaja on Saksamaa Liitvabariigis asuv äriühing ja vastusena hagile vaidlustas ta kohtuasja allumise Horvaatia Vabariigi kohtule.

Trgovački sud u Zagrebu (Zagrebi kaubanduskohus) määras, et kohtuasi ei allu talle, kohaldades ebaõigesti Euroopa Parlamendi ja nõukogu (EL) 12. detsembri 2012. aasta määrust nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (ELT 2012, L 351, lk 1) [...], mille artikli 66 lõikes 1 on sätestatud: „Käesoleva määruse sätteid kohaldatakse üksnes 10. jaanuaril 2015 või pärast seda algatatud kohtumenetluste, [lk 3] ametlikult koostatud või ametlike dokumentidena registreeritud ametlike dokumentide ja kinnitatud või sõlmitud kohtulike kokkulepete suhtes“. Nimetatud kohus jõudis rahvusvahelise kohtualluvuse küsimuses sellisele järeldusele, sest ei ole olemas eraldi õigusnormi, mis käsitleks rahvusvahelist kohtualluvust alusetu rikastumise asjades, ja seega leidis see kohus, et tuleb kohaldada üldpõhimõtet, mille kohaselt asi allub kostja elukohajärgsele kohtule. Et käesolevas kohtuasjas esitati hagi 1. oktoobril 2014, tuleb kohaldada nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määrust (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (ELT 2001, L 12, lk 1; [...] ELT eriväljaanne 19/04, lk 42) (edaspidi „nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001“); ent lepinguvälise kahju või otsuste täitmisega seotud menetluste mõistete tõlgendus ei ole siiski ilmselge, mistõttu tekivad põhjendatud kahtlused, ning seetõttu otsustas eelotsusetaotluse esitanud kohus esitada nende lahtiste küsimuste lahendamiseks eelotsusetaotluse, et teha kindlaks, kas käesolev hagi allub Horvaatia Vabariigi

kohtutele. Euroopa Kohtu lahendit selles küsimuses on vaja, et Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (Horvaatia Vabariigi kõrgem kaubanduskohus) saaks teha käesolevas asjas otsuse, samuti on tõstatatud küsimuse lahendamine oluline liidu õiguse ühetaolise tõlgendamise tagamiseks.

[...] [Menetluse peatamine kuni eelotsuse kuulutamiseni Euroopa Kohtu poolt ja liikmesriigi asjakohaste õigusnormide uuesti esitamine]

I. Esimene küsimus

Nõukogu määruse (EÜ) nr 44/2001 artikli 5 punktis 3 on sätestatud: „Isiku, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, [...] võib teises liikmesriigis kaevata lepinguvälise kahju puhul selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda“.

Võttes arvesse, et juba Rooma õiguses loeti alusetu rikastumise institutsioon (õiguslik alus on õigusvastaseks tunnustatud täitmine, ja nüüd taotleb kaebaja üleantu väljaandmist, sest samas täitemenetluses on möödunud tagasitäitmistaotluse esitamise üheaastane tähtaeg) lepinguväliseks kahjuks, võiks justkui leida, et asi allub Horvaatia Vabariigi kui selle paiga kohtutele, kus alusetu rikastumine toimus. Samas on lepinguvälise kahju puhul ühendavaks teguriks koht, kus toimus või võib toimuda kahjustav sündmus, *forum delicti* aga ei ole enamasti kohaldatav alusetul rikastumisel põhinevate nõuete korral, mistõttu on see õigusnorm pisut eksitav, sest nõukogu määruses (EÜ) nr 44/2001 nähakse ette valikuline kohtualluvus lepinguvälise kahju korral, aga ei pakuta sobivat ühendavat tegurit või tegureid; olemasolev ühendav tegur tekitab segadust, sest alusetu rikastumise korral puudub kahju.

Euroopa Kohtu praktika kohaselt hõlmab mõiste „lepinguvälise kahju“ kõiki nõudeid, milles taotletakse kostja vastutuse tuvastamist ja mis ei ole „lepinguga seotud“ nõukogu määruse (EÜ) nr 44/2001 artikli 5 punkti 1 alapunkti a tähenduses (vt 27. septembri 1988. aasta kohtuotsus Kalfelis, C-189/87, EU:C:1988:459, punktid 17 ja 18; 13. märtsi 2014. aasta kohtuotsus Brogsitter, C-548/12, EU:C:2014:148, punkt 20; 28. jaanuari 2015. aasta kohtuotsus Kolassa, C-375/13, EU:C:2015:37, punkt 44).

Kohtuasjas C-102/15 Gazdasagi Versenyhivatal vs. Siemens Aktiengesellschaft Österreich pakkus kohtujurist oma [7.] aprilli 2016. aasta ettepanekus välja, teise võimalusena, et Euroopa Kohus vastaks eelotsuse küsimusele, et määruse (EÜ) nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tuleb tõlgendada nii, et [lk 4] alusetule rikastumisele tuginev tagastamismõue ei ole „lepinguvälise kahjuga seotud asi“ selle sätte tähenduses. Kuivõrd aga Euroopa Kohus lähtus kohtujuristi põhivariandina esitatud ettepanekust, ei võtnud Euroopa Kohus nimetatud küsimuses seisukohta (kõne all olnud kohtuasi ei olnud tsiviilasi, sest tegemist oli haldusmenetluses alusetult tasuta väljaandmisnõudega).

Kohtuasjas C-572/14, mille ese oli Oberster Gerichtshofi (Austria kõrgeim kohus) eelotsusetaotlus, [...] rõhutas Euroopa Kohus oma 21. aprilli 2016. aasta otsuses järgmist: „määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tuleb tõlgendada nii, et nõue maksta [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2001. aasta] direktiivi 2001/29 [autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas] artikli 5 lõike 2 punktis b ette nähtud õiglase hüvitise süsteemi rakendavate liikmesriigi õigusnormide alusel sellist hüvitist nagu põhikohtuasjas käsitletav hüvitis kuulub lepinguvälise kahju valdkonda nimetatud määruse artikli 5 punkti 3 tähenduses“.

Sarnane põhimõtte valikulise kohtualluvuse kohta selles samas küsimuses on sõnastatud määruse (EL) nr 1215/2012 artikli 7 punktis 2, mis kõlab järgmiselt: „Isiku vastu, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, võib esitada hagi teises liikmesriigis [...] lepinguvälise kahju puhul selle paiga kohtusse, kus kahju tekitanud juhtum on toimunud või võib toimuda“.

Nõukogu määruse (EÜ) nr 44/2001 preambuli põhjenduses 12 on rõhutatud, et lisaks kostja alalisele elukohale peaks kohtualluvusel olema ka muid aluseid, mis toetuksid tihedale seosele kohtu ja menetluse vahel või aitaksid kaasa tõrgeteta õigusemõistmisele. Käesolevas kohtuasjas on olemas tihe seos kohtu ja menetluse vahel ja [valikulise kohtualluvuse põhimõtte kohaldamine] aitaks kaasa tõrgeteta õigusemõistmisele, sest just vastustaja esitas Horvaatia Vabariigis esimese nõude, mille raames makse tehti, kuigi hiljem selgus, et see oli vastuolus kohtuliku täitemenetluse põhimõtetega. Kõik tõendid, mis tuleb koguda, tuleb samuti koguda Horvaatia Vabariigis.

Seega kõlab esimene küsimus järgmiselt: kas alusetu rikastumise väljaandmise nõue on hõlmatud kohtualluvuse alusega, mis on sätestatud nõukogu määruses (EÜ) nr 44/2001 „lepinguvälise kahju“ valdkonnas, võttes arvesse, et selle määruse artikli 5 punktis 3 on muu hulgas sätestatud, et „isiku, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, võib teises liikmesriigis kaevata [...] 3. lepinguvälise kahju puhul selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda“?

II. Teine küsimus

Veelgi enam, käesolevas kohtuasjas toimus alusetu rikastumine kohtuliku täitemenetluse raames, mis viidi läbi hoolimata sellest, et seda ei oleks tohtinud läbi viia, ja nüüd taotletakse selles samas kohtus täitemenetluse käigus alusetult üleantud summa väljaandmist, nõukogu määruse (EÜ) nr 44/2001 artikli 22 punktis 5 on aga ette nähtud, et kohtuotsuste täitmise seotud menetluste puhul on erandkorras pädevad selle liikmesriigi kohtud, kus otsus on täidetud või kuulub täitmisele, olenemata alalisest elukohast.

[lk 5]

Võlgnevuse sissenõudmine toimus nimelt sellise kohtuliku sundtäitmise raames, mille kohta Vrhovni sud Republike Hrvatske (Horvaatia Vabariigi kõrgeim kohus) hiljem tuvastas, et seda ei viidud kaebaja suhtes läbi nõuetekohaselt. Üleantud summa väljaandmist ei ole võimalik nõuda samas täitemenetluses, sest sundtäitmise päevast on möödunud rohkem kui aasta, mistõttu oli kaebaja sunnitud täitemenetlust käsitlevate õigusnormide tõttu esitama kõnealuse summa tagasinõudmiseks hagi tsiviilmenetluse raames. Võttes arvesse tihedat seost käesoleva menetluse ja kohtuliku täitemenetluse vahel, on lahendamist vajav küsimus järgmine: kas käesolev kohtuasi kuulub Horvaatia Vabariigi kohtu ainupädevusse?

Seega kõlab teine eelotsuse küsimus järgmiselt: kas tsiviilkohtumenetlus, mis on algatatud seetõttu, et kehtib ajaline piirang alusetu rikastumise väljaandmise nõude esitamisele sama kohtuliku täitemenetluse raames, on hõlmatud valikulise kohtualluvuse ulatusega nõukogu määruse (EÜ) nr 44/2001 artikli 22 punkti 5 alusel, milles nähakse ette, et kohtuotsuste täitmisega seotud menetluste puhul on erandkorras pädevad selle liikmesriigi kohtud, kus otsus on täidetud või kuulub täitmisele, olenemata alalisest elukohast?

Eelotsuse küsimused

1. Kas alusetu rikastumise väljaandmise nõue on hõlmatud kohtualluvuse alusega, mis on sätestatud nõukogu määruses (EÜ) nr 44/2001 „lepinguvälise kahju“ valdkonnas, võttes arvesse, et selle määruse artikli 5 punktis 3 on muu hulgas sätestatud, et „isiku, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, võib teises liikmesriigis kaevata [...] 3. lepinguvälise kahju puhul selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda“?

2. Kas tsiviilkohtumenetlus, mis on algatatud seetõttu, et kehtib ajaline piirang alusetu rikastumise väljaandmise nõude esitamisele sama kohtuliku täitemenetluse raames, on hõlmatud erandliku kohtualluvuse ulatusega nõukogu määruse (EÜ) nr 44/2001 artikli 22 punkti 5 alusel, milles nähakse ette, et kohtuotsuste täitmisega seotud menetluste puhul on erandkorras pädevad selle liikmesriigi kohtud, kus otsus on täidetud või kuulub täitmisele, olenemata alalisest elukohast?

Koos käesoleva taotlusega esitab eelotsusetaotluse esitanud kohus järgmiste dokumentide koopiaid: hagi (toimiku lk 1–8), vastus hagile (toimiku lk 43–47), Trgovački sud u Zagrebu (Zagrebi kaubanduskohus) 20. märtsi 2019. aasta määrus [...] (toimiku lk 78–82), määruse peale esitatud kaebus (toimiku lk 86–88), vastus kaebusele (toimiku lk 91–94), 6. mai 2020. aasta määruse menetluse peatamise kohta.

Zagreb, 6. mai 2020

[...] **[lk 6]** [...]